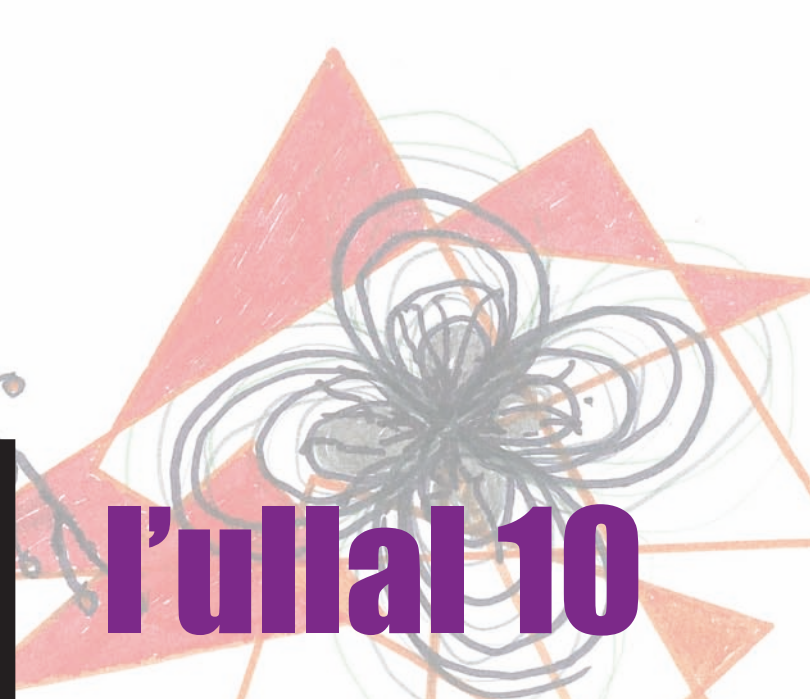
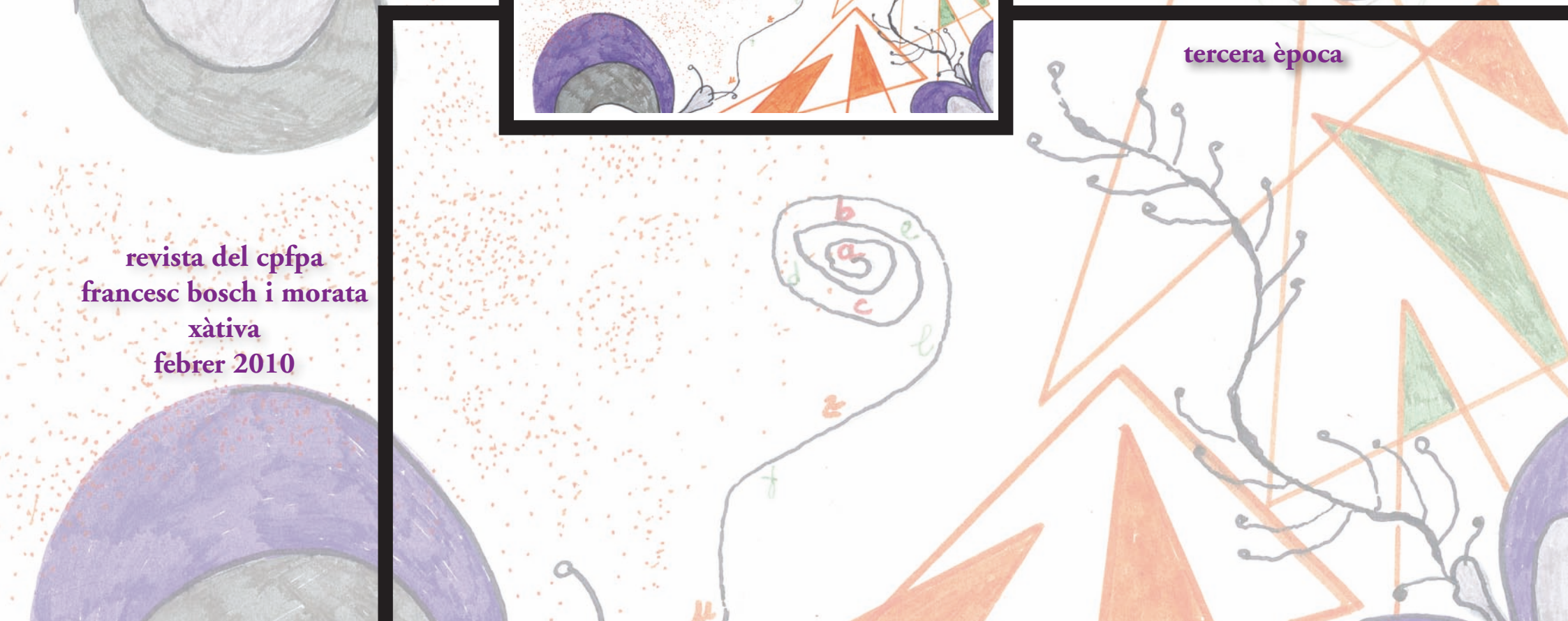

l'ullal 10

tercera època

**revista del cpfpa
francesc bosch i morata
xàtiva
febrer 2010**

sumari editorial

participació de l'escola

Remedios caseros presuntamente saludables (sin necesidad de receta médica).

Alfa 2
Romance de la niña de la alameda.

Amparo Fenollar Gil
L'enquadernador.

Amparo Martínez
Moscardó
30 anys...

Carlos Arenas Sánchez,
José Borrás i Tortosa

Mi primer día en la escuela de adultos.

Ana Navarro. Ges 2
matí

Plum-Cake. Dulce típico alemán.

Angeles Calero.
Neolectors.

Añoranzas de mi infancia

Caravana d'Ajuda Humanitària per al Poble Sahrauí.

Mi infancia.
Gloria Sánchez Salinas

Un ofici desaparegut.
El gelater.

Consuelo Barrios

Algunes reflexions.

Angeles Rodríguez i
Vicent Penalba

La Foguera de Sant Antoni Abat.

Encarna García
Morales

Parlem de hip hop.

Jesús Álvaro Sanz
García

Escalfament global.
José Borrás. GES 1
matí

Paloma mensajera.

José Nadal Sánchez
Poema las flores.

Leonor Pérez
Biosca

Recull de frases.

Ma Angeles R.
Vicent P.

Mi primer día en la EPA.

Raül Ferrer. GES
2 matí

Relació de noms de les aules i d'altres espais del CPFPFA

"Francesc Bosch i Morata"

Crítica social.

Rubén González
Ortega

Ciudadania i educació popular.

Rubén González
Ortega i

José
Manuel

Borrás
Tortosa

La tela de araña.

Vicent Vila. Participació
socio-cultural

Mi Ciudad: Ternopil (Ucrania).

Vasyl Levytskyi (Imm1b)

Aules a vessar.

Xavier Garcia Perales.
Estudiant del Cicle

Mitjà de Valencià

editorial

Ja estem ací de nou amb el número 10 de la revista del centre i de l'associació. Com sempre aprofitem per agrair a tots i totes les persones que han decidit acompanyar-nos aquest curs la confiança dipositada en el nostre projecte educatiu i formatiu, sempre singular i comú.

El 2009 ha estat un any ple d'esdeveniments que ens ha generat alegria i satisfacció: estem gaudint d'un centre nou, hem celebrat els més de 30 anys d'educació popular a Xàtiva... Una any amb accions formatives específiques i singulars que ens identifiquen com a iniciativa educativa i formativa, junt amb l'associació, en una defensa per l'educació i formació de persones adultes de ple dret, en l'ensenyament i promoció de la nostra llengua i cultura mitjançant la gent d'ací com la del conjunt del País. Com

taller de premsa

Coordinació: Paco Benito i Pep Aparicio

Consell de redacció: Paqui Borox, Teresa Vila, José Borrás, Ruben González, M. Angeles Navalón, Sunsi Puig, Vicent Vila, Vicent Penalba i Carlos Arenas

Correcció: Paco Benito i Neus Benito

Fotografies: Agustí Perales Iborra, Manolo Picó, Tere Vila, Vicent Marchirant i Ricardo Richart

Dibuixos: Vicent Vila

Disseny i maquetació: Taller de Premsa

Impressió: Matéu impressors, s.l.

sempre la resposta per part de la ciutadania ha estat bona. Però no penseu que ja està fet tot, no, encara ens queda molt més a fer, ací a Xàtiva i també a la resta de les comarques valencianes: volem un país en peu d'educació, volem una ciutadania activa i radical.

A més a més el centre no està acabat: queda encara la segona fase, la remodelació i adequació de l'edifici dels antics Padres i també l'ampliació a d'altres estudis que suposen altres oportunitats per a la bona gent socarrada i valenciana: on hem estat capaços de treballar, ser feliços i, també, hem concebut aquest projecte i procés que som; no penseu que se'ns ha oblidat. Per a tot açò continuem necessitant a les dones i els homes que han vingut, els que venen i els que vindran, volem la vostra participació, implicació i complicitat perquè sense ella ni el centre ni l'associació avancem i cresquem i necessitem i volem, juntes i junts, fer valer el nostre dret a l'educació i formació permanent.

escola oberta

El coneixement des de la pràctica i una proposta de mètode de sistematització d'experiències.

Maria Mercedes Barnechea García. Maria de la Luz Morgan Tirado

Remedios caseros presuntamente saludables (sin necesidad de receta médica). Alfa 2

- **Depurar la sangre:** una tacita en ayunas de infusión durante 9 días de la planta denominada *Morella Roquera*.
- **La ictericia:** se cura yendo a orinar a una planta llamada *Manrubio*, hasta que al enfermo se le quite el amarillento de la cara.
- **La úlcera:** se cura con una hierba llamada *Seche*, se cría en el monte. Hay que beberla durante un mes en ayunas.
- **Heridas leves y quemaduras:** la *Aloe Vera* tiene muchísimas aplicaciones, entre ellas curar heridas y quemaduras leves. Frotar la pulpa carnosa de la hoja en la zona afectada.
- **Propiedades diuréticas y cicatrizantes:** se hierven 20 gr. de *Cardo Corredor* en medio litro de agua durante 10 minutos. Tomar 3 vasos al día después de la comida. Favorece la eliminación de líquidos corporales.
- **Contra la anemia, el estreñimiento y favorece la digestión:** tomar *Diente de León*, 5 gr. al día de extracto fluido. Constituye un laxante suave. Es un buen estimulante en la función hepática.
- **Para normalizar el funcionamiento del aparato digestivo:** combinar plantas como *Trébol del Prado*, *Menta*, *Manzanilla*, *Ortiga Diúrica*. Tomar en infusión 3 veces al día.
- **Antiinflamatorio, antibacteriano, inhibidor de reacciones alérgicas:** se pone un litro de agua a calentar y cuando esté hirviendo se añaden unos 30 gr. de la parte florida de la planta *Rabo de Gato* y se deja durante 10 minutos. Luego se cuele y se toma tres tazas de líquido al día.
- **Sedante, hipotensor y cicatrizante:** tomado en infusión o aplicándola sobre la zona afectada, el *Espliego* tiene todas estas propiedades.
- **Aplacar la tos infantil:** se prepara un jarabe poniendo a hervir 6 *higos secos* troceados, dos cucharadas de *miel* y un vaso de *agua*. Se remueve la mezcla hasta obtener un preparado espeso. Es un remedio tradicional contra la tos, que sus efectos se notan al momento de bebértelo.

- **Cambios de estado de ánimo:** preparar una infusión de *azafrán* añadiendo unas pocas briznas a un vaso de agua. Tomar de uno a tres vasos de agua al día.
- **Contra la Diarrea:** mezclar 15 gr. de *harina de algarrobo* con una *manzana* rallada, al poco tiempo de habérselo tomado se sentirá mucho mejor.
- **Dolor de muelas:** si tienes dolor de muelas y no quieres ir al dentista, te vas al río y cuando veas un *junco* le haces unos nudos y se te pasará el dolor.
- **Sequedad bucal y mal aliento:** para conseguir un aliento fresco tomar una tisana de una planta llamada *Boldo*, a razón de una cucharada por vaso de agua. Activa la secreción de la saliva.
- **Irritación de garganta, sinusitis, llagas en la boca y mal aliento:** diluir 10-15 gotas de *extracto de pepitas de pomelo* en agua. Enjuagarse la boca después del cepillado dental.
- **Bajar la fiebre:** la infusión de vainilla y canela a partes iguales, ayuda a reducir la temperatura corporal.
- **Nivel alto de azúcar en sangre y aumento de la virilidad:** cortar 2 ó 3 rabos de *alcachofa* y ponerlos a hervir. Tomar 1 vaso de este líquido en ayunas y los efectos no se harán de esperar, baja el azúcar y sube el pim-pam-pum.

Romance de la niña de la alameda. Amparo Fenollar Gil

Era una tarde de mayo, la niña de la Alameda y su novio, un soldadito de la Guardia de la Reina, como todos los domingos por la tarde salían a pasear. Mientras, las niñas cantaban junto al Palacio Real:

- Madre, ¿quiere usted que vaya un ratito a la Alameda?
- No vayas hija querida, que eres mocita y soltera.
- Madre, tengo dieciocho años y el amor ronda en mi puerta, y sino beso a mi galán, ¡ay madre! muero de pena.
- Cierra las puertas y ventanas que entra el aire.
- Madre, me da pena porque he visto a mi galán con otra por la Alameda.

Nadie sabe del Romance,
ni el principio ni el final,
pero las niñas lo cantaban,
junto al Palacio Real.

L'enquadrador. Amparo Martínez Moscardó

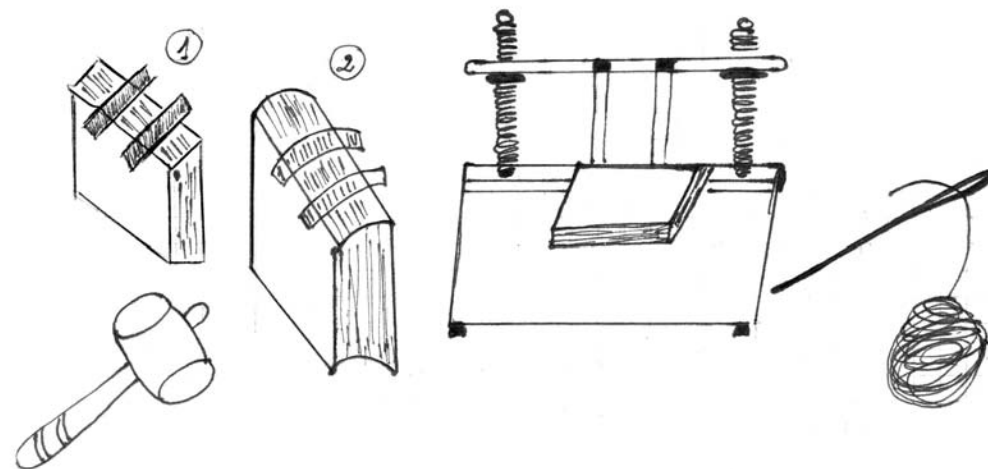
Quan jo era xicoteta estava de moda col·leccionar tebeos del guerrer del “antifaz” (màscara) i quan tenies tots els números els portaves a l'enquadrador. És un ofici molt laboriós i artesanal. Doncs antigament es feia tot a mà, i no com ara que es treballa amb maquinària molt sofisticada.

La primera faena era comprovar que estaven tots els números i llevar uns ferrets, les grapes. Quan tenies els ferrets llevats ajuntaves tot el tom, i feies una senyal amb un xerrac, després tot el tom el passaves a un teler que tensaves amb unes vetes. Aleshores fascicle a fascicle amb agulla i fil travessaves la senyal sempre passant entre la veta i així quedava tot cosit.

Una vegada cosit tot el tom, tallaves les vetes, ho encolaves i quan la cola estava mig tendra, amb una maça de fusta feies el llom del llibre, colp a colp. El llom pla es convertia en llom redó (això em pareixia molt difícil). Després confeccionaves les tapes amb paper de colors i cartró.

Recorde quan eixia del col·legi, ma mare estava cosint llibres i sentint en la ràdio a la “Dra. Elena Francis”. Jo berenava i després em deixava ajudar-li a cosir llibres.

No cal que us explique que aquell “Enquadrador” és mon PARE.

El CPFPA Francesc Bosch i Morata commemora aquest any els 30 anys d'educació popular a Xàtiva, dins de les activitats organitzades pel centre es realitzà una conferència amb el títol Alfabetitzacions i món local, a càrrec de Rosa M. Falgas, ACEFIR.

Rosa M. Falgas és representant espanyola de google i s'encarrega de la pàgina web d'alfabetitzacions.

Algunes de les seues idees van ser que la escola d'adults, apart d'ensenyar, utilitza també allò que els alumnes han après al llarg de la seua vida i diu que quan més va aprendre fou quan va ser professora de l'escola d'adults, altra idea fou que tots som analfabets, sempre hi ha alguna cosa que no se sap.

Hi ha diferents classes d'escola d'adults en Europa, unes són les nostres, en els països nòrdics hi ha d'altres diferents, són centres residencials, per exemple Dinamarca, on es pot quedar a dormir i a viure durant un temps.

També existeix un altre sistema d'escola d'adults que és un professor per a 4 o 5 alumnes.

Apart de tot això va dir, que nosaltres tenim sort a Xàtiva de tindre un centre com el que tenim.

La UNESCO fa unes conferències internacionals cada 10 anys, per a posar en comú solucions contra els problemes que puguen haver en l'alfabetització.

L'última frase com a acomiadament fou: "Tots junts podem fer molt".

Mi primer día en la escuela de adultos fue muy curioso porque tenía muchos nervios al pensar que era el día, pero me armé de valor y fui. Cuando llegué a la puerta de la escuela empecé a ver gente que conocía de hacía mucho tiempo y, la verdad, me alegré muchísimo. Cuando comencé en serio el curso pensé en dejarlo porque me puse bastante nerviosa por tantos trabajos y deberes. Me había hecho un lío con todo, pero al final me centré bastante con el curso y ahora estoy muy contenta y con muchas ganas de terminar el segundo nivel. Lo bueno es que en clase estamos los compañeros del año pasado y sé que cuando necesitas algo ahí están tus compañeros/as.

Plum-Cake. Dulce típico alemán. Ángeles Calero. Neolectors.

Receta:

- 250 gr. de harina.
- 250 gr. de mantequilla.
- 250 gr. de azúcar (a poder ser moreno).
- 250 gr. de frutas confitadas.
- 125 gr. de pasas de corinto.
- 125 gr. de albaricoques confitados.
- 4 huevos.
- 2 copitas de ron.
- 2 cucharaditas de levadura en polvo.
- 250 gr. de nueces peladas.

Un poco de mantequilla para untar el molde, papel blanco para forrarlo.

Modo de hacerlo

Para que las frutas no se vayan al fondo del *cake* conviene tenerlos a remojo con ron cuando menos, por el espacio de 1 hora. Quitar los rabitos a los corintos y pónganse a remojar con el ron. Córtese menudas las frutas confitadas, úntese con mantequilla un molde de *cake* y fórresele con papel cortado a la medida.

Resérvese todo.

En un recipiente previamente calentado, póngase la mantequilla con el azúcar y bátase hasta ponerlo cremoso. Agréguese los huevos uno por uno batiendo mucho la masa. Échese en seguida la harina con la levadura en polvo y por último las frutas confitadas, removiendo despacio para que no se vayan al fondo.

Viértase en el molde y póngase a hornear a horno moderado. Si se observa que el *cake* se tuesta de repente cúbrase con un papel blanco. Los *cakes* necesitan media hora para cocerse y es preferible que oscurezcan a que no se cuezan. Se comprobará el punto de cocción introduciendo hasta el fondo una aguja que a de salir bien seca.

Una vez retirado del horno esperar un buen rato antes de sacarlo del molde.

Añoranzas de mi infancia

Mi plazoleta, pequeña, pero con mucha energía que se traduce en mucha vitalidad. Éramos pocos niños pero muy compenetrados y vivíamos a gusto, nos queríamos mucho.

Los vecinos, gente humilde, muy comunicativos. Sus casas muy reducidas, apenas cabían las familias pero cada hogar con su historia o problema. Una de las casas, digamos la del rico, cuando entrábamos sentíamos que era un honor. Una anciana, muy gruñona, nos tiraba agua para que desapareciésemos del lugar, no nos soportaba vernos jugar delante de su puerta, por cierto, muy religiosa.

Hoy, pasas por la plazoleta y no queda nadie, es triste, mi infancia queda fundida en la plazoleta.

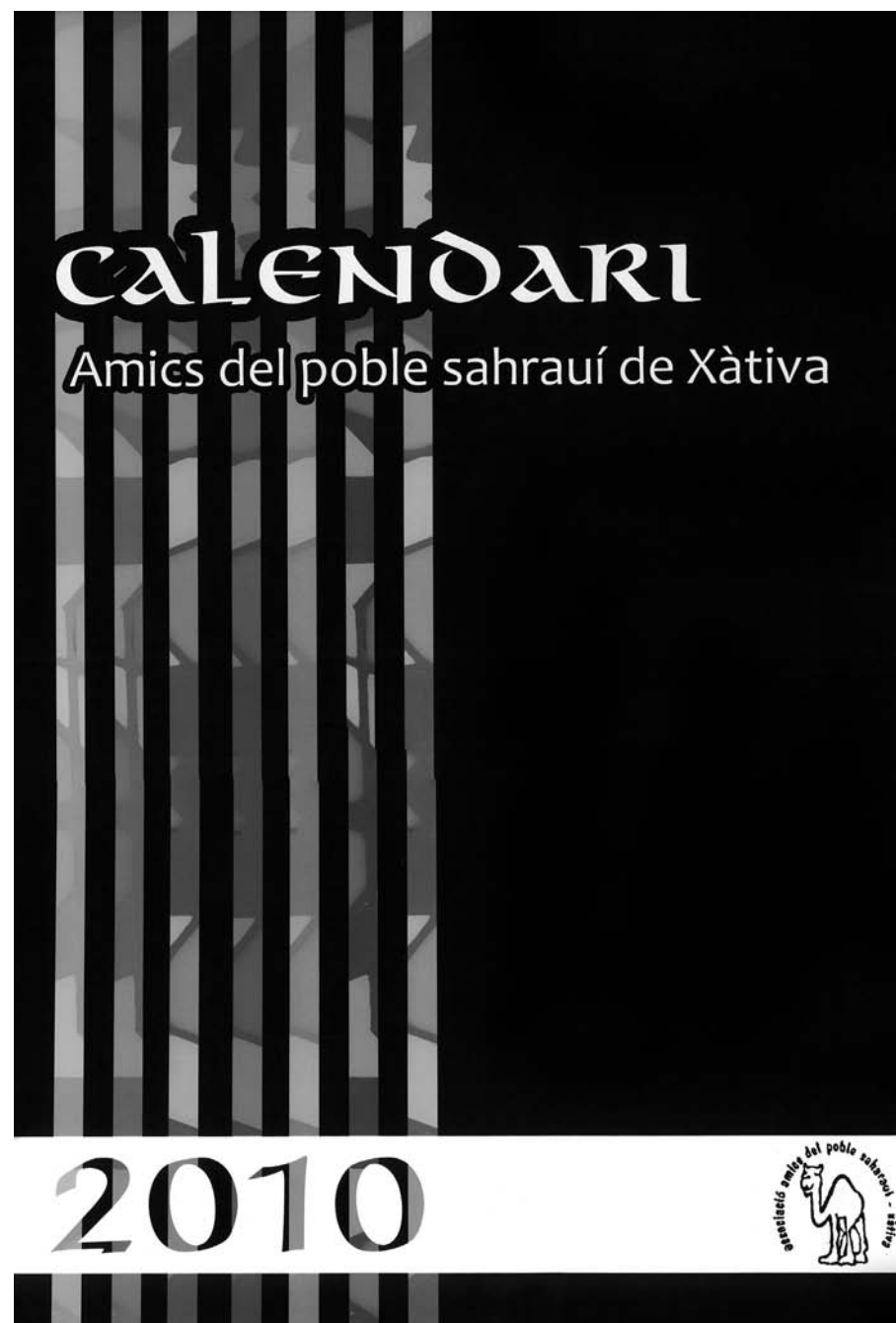
Caravana d'Ajuda Humanitària per al Poble Sahrauí.

Amics del Poble Sahrauí de Xàtiva va dur endavant la nova campanya de la **Caravana per la Pau** que recollia aliments bàsics com **arròs, sucre i oli de gira-sol** per al poble sahrauí que es troba en els Campaments de Refugiats de Tinduf des de 1975. La Campanya d'Ajuda Humanitària es va desenvolupar al **CPFPA Francesc Bosch i Morata** des del dia 9 fins el 17 de desembre de 2009 amb la col·laboració de l'*Escola* i de l'*Associació de Persones Adultes Participants*.

En la consergeria es van instal·lar caixes on els alumnes anaven dipositant els aliments. Una vegada recollits els aliments calia fer-los arribar als campaments i això suposava un problema a conseqüència de l'elevat cost del transport. Per aquest motiu, des del col·lectiu sahrauí, van iniciar la campanya de recollida d'aliments i l'aportació d'**1 euro** amb cada quilo d'aliment, per al seu transport. També es van fer xarrades sobre la realitat del poble sahrauí a la biblioteca del centre, en concret el dia 10 de desembre, aprofitant que era el dia internacional dels drets humans.

Aquests aliments van ser transportats als Campaments sahrauís durant el mes de febrer, i ajudaran a la població sahrauí a cobrir, en part, algunes de les seues necessitats alimentàries.

Si voleu informació sobre *Amics del Poble Sahrauí de Xàtiva* podeu consultar el seu bloc a <http://amicsaharaxativa.blogspot.com>

Mi infancia. Gloria Sánchez Salinas

Nací en el año 1931 en un cortijo llamado Architana, perteneciente a Moratalla, en la provincia de Murcia. Era una finca con una extensión muy grande de terreno. Dentro tenía un nacimiento de agua para poder regar la tierra.

Mi padre era labrador y tenía tierra arrendada. Sembraba toda clase de cereales, legumbres, verduras y árboles frutales. También teníamos animales domésticos de toda clase: gallinas, caballos, vacas para la yunta de labranza, un burro y una yegua para la cría de mulos/as.

¿Sabías que?

- El mulo/a es el único animal que no se reproduce sino que nace como resultado del apareamiento de: burro-yegua y caballo-burra. La mula resultante de la unión burro-yegua se le llama mula castellana y la de caballo-burra, mula roma. Son muy fuertes para el trabajo, aunque la mula roma lo es más y suele ser cocera.
- La leche de la burra es muy buena para los niños cuando tienen tosferina, es recomendada por los pediatras.
- Las gallinas cuando se quedan lluecas, hasta que no salen los pollitos pasados 21 días no se pueden comer, porque dan diarrea.

Un ofici desaparegut. El gelater. Consuelo Barrios

Per a qualsevol xiquet, l'època de l'any més esperada és sense dubte, l'estiu. Amb l'estiu arriben les vacances i amb les vacances, els dies llargs i lliures d'obligacions. Són dies de sol i ombra, de terra i d'aigua...

Els parcs s'omplien de bicicletes, de pilotes, d'entrepans a l'aire lliure... Les piscines es posen de gom a gom de caps menuts i cossos humits. La tasca més important que els xiquets tenen en aquesta època és divertir-se. Tasca que resolen molt bé des del matí a la vesprada i, fins i tot, a la nit si es tracta d'un poble xicotet. Encara hi ha una cosa millor que aplega amb l'estiu: els gelats.

Jo també vaig ser xiqueta, i els anys passats no han pogut fer que m'oblidi del senyor Pep. Aquell home arribava a meitat de la seta, espentant el seu carro. Era un carro blanc i menut que a tots ens atreïa de manera especial. El tio Pep cridava, carrer amunt, carrer avall, anunciant la seua mercaderia. Com si fera falta! Tots els xiquets estàvem ja esperant-lo amb impaciència. De totes les cases del barri anaven eixint i abalançant-nos sobre l'home amb tal entusiasme i tantes presses, que més d'una vegada va perillar el seu fràgil carro.

-¡Jo vull un de xocolata!

-¡El meu de torró!

-¡Un de vainilla i caramel per a mi!

L'home, pacient i suat, ens anava oferint un a un aquells meravellosos cucurutxos.

Encara, de tant en tant, en venen a la memòria fragments d'aquells temps, i encara, de tant en tant, em pareix escoltar al tio Pep cridant i oferint, amb aquella veu angelical, els seus gelats deliciosos. Més d'una vegada, i sobretot davant eixes hores de sopor que ens porten les sestetes estiuenques, m'he preguntat on hauran anat el tio Pep i el seu carro blanc i dolç.

En l'actualitat, però com sempre, cal anar amb molta cura de no oblidar ni perdre les nostres arrels i costums. Hem de posar molt d'interés i esforç en no perdre de vista tot allò que ens van deixar els nostres avantpassats, les seues virtuts i sabers. *Cal anar a espaiet amb bon cervell, que per arribar com un jove, cal caminar com un vell.*

En un món de grans projectes i grans discursos cada vegada més buits de continguts i, sobretot, de substàncies i resultats socials, s'esforcen per fer-nos creure que tot és més fàcil d'aconseguir, esclavitzant-nos i fent-nos viure en una mentida. *Tant tens, tant vals.*

Abans es vivia prou més d'acord amb la realitat de cada dia, la consideració a les persones i la paraula donada tenien un valor, valor que ara pràcticament no existeix. *La paraula fa a l'home.*

Hauríem de preguntar-nos quins valors són els més adients per als temps que corren, si els que són simplement comercials i que una vegada aconseguits a penes deixen empremta o els que al posar-los en pràctica adquireixen compromís i saviesa i premien l'esforç i la participació ciutadana. *Per la vida s'ha d'anar amb quatre ulls.*

Creiem que l'honestetat, la coherència i la bona educació són valors que tenen a veure molt amb la qualitat de les persones que els posen en pràctica; sols el respecte a les persones i a la naturalesa no per viure millor sinó estimant un poc aquest món complicat i complex. *No ha de quedar silenciada el bon ideal que tinga la gent de la justícia i la llibertat.*

Tot començà des d'un 25 de Desembre, data en què els dies s'allarguen en el solstici d'hivern, és a dir, en el naixement del Sol, o el que és el mateix, en el naixement de la llum (el naixement de Crist).

Des d'eixe dia, són moltes les fogueres que s'encenen al llarg de l'any, però és en Canals on es crema la foguera més gran del món.

La festa s'inicia el dia 8 de Desembre quan entra la primera soca a la plaça. Els veïns es concentren per a veure com els cavalls entren els primers pins que formaran la foguera de Sant Antoni Abat tal i com diu la tradició

Després de l'esforç, els festers reparteixen entre el veïnat les pastetes típiques i la mistela, acabant amb la típica frase: Vítol i vítol al nostre patró del poble!

Posteriorment és el dia 1 de Gener quan els festers s'encarreguen de muntar tota la llenya i vestir a la foguera fins a la *vespra* de Sant Antoni (16 de Gener). Aquesta nit es realitza el bateig, nom simbòlic que els veïns posen a la foguera i que està relacionat amb algun assumpte d'actualitat (a continuació uns dels exemples d'aquests últims anys). A les 21:00 hores es produeix la *cremà* de la foguera, on s'assisteix al cap d'unes hores per a esmorzar un bon entrepà de carn a la brassa.

El dia següent, el de la festivitat de Sant Antoni, es dedica a actes religiosos en la processó tradicional en honor al sant. Finalment el dia 18 de Gener, tindrà lloc el "dia dels parells", on els festers reparteixen mils i mils de joguets mentre van muntats a cavalls per tots els carrers del poble amb una vestimenta tradicional. Aquest dia també té lloc la benedicció dels animals.

Tot acaba amb l'últim vítol, tirat per un dels festers a la plaça, on després llançarà el barret i qui l'agafe serà obsequiat amb una cassola d'arròs al forn i convidarà als qui ell vulga.

Una anècdota molt coneguda a la Comunitat Valenciana és que el nom de Sant Antoni Abat es dona a conèixer com a Sant Antoni del porquet, perquè es representa amb un porquet als seus peus. Diu la història que en una ocasió es va arrimar una senglar amb els seus porquets (estaven cecs) en actitud de súplica. Antoni els curà la ceguera dels animals i des d'aquell moment que la mare no es separa d'ell i el defensa per sempre.

Parlem de hip hop. Jesús Álvaro Sanz García

Què és el hip hop realment? Algunes persones diuen que és una forma de viure inclús què es com una religió o una cultura, la gent que no està dins d'aquest món quan escolta hip hop pensa en bandes llatino-americanes que fan violència i vandalisme, això passa perquè en la televisió, sols ens mostra eixe tipus de visió. Està clar que este tipus de música va sorgir en els barris més pobres dels Estats Units on hi ha molta violència, vandalisme, etc.

Però en Espanya hi han grups de rap (el rap és la música del hip hop) que no formen part de ninguna banda, que les seues cançons tracten sobre la pobresa, es fiquen en contra de les armes i la violència, fan concerts benèfics, i arreblegen molts diners per una bona causa, però estos fets no apareixen en la televisió, i per exemple un altre cantant de pop ho fa, i si que apareix en tots els telediariis.

Per sort en este país els grups de rap no van matant-se uns a altres amb pistoles.

Aquest estil de música està format per allò que es denomina, els *Quatre* pilars del hip hop.

- mc's: Són els cantants més coneguts com "raperos" estos escriuen les lletres, (i es dediquen a fer una cançó de 3 minuts com a molt i repetint quatre vegades la tornada) esta música és el rap (no el hip hop) i molts consideren que allò que fan es poesia.
- Breackdancer: Són els ballarins d'este estil de música.
- Graffitis: Són els que pinten amb esprais (i no té perquè ser embrutant una paret) també es pinten murals i quadres, i es fa exposicions i concursos, inclús alguns dels graffitis més coneguts tenen marques de roba pròpies a l'igual que alguns mc's.
- Dj's: Són els que fiquen la melodia al rap (sempre que s'escolta dj, hom pensa en una discoteca i en altres estils de música, com per exemple el house).

Tot això és hip hop, en resum és una persona fent música, ballant i no es un bandarra o un delinqüent. Així que aquest tipus de visió s'ha de canviar, perquè un *raper* és igual que un cantant de pop, rock, heavy o qualsevol altre gènere de música.

Escalfament global. José Borrás. GES 1 matí

En estos dies han estat reunits en Dinamarca tots els països que volen lluitar contra el canvi climàtic, a causa de l'escalfament global pels gasos d'efecte hivernacle.

La majoria dels països desenvolupats s'han donat compte que els combustibles fòssils que s'utilitzen per als transports i per fer electricitat són els que estan contaminant i canviant el clima del planeta.

Està canviant la temperatura de la Terra, fent que es descongelen els pols, que en unes dècades poden inundar països sencers provocant una gran migració de la gent cap a altres països més alts, amb la conseqüent lluita per la terra, podent originar moltes guerres.

Per això en esta convenció internacional tots els països reunits, especialment els desenvolupats, volen aplegar a acords substancials en la reducció de la utilització dels combustibles fòssils que tant contaminen, i utilitzar més les energies renovables, posant límits als gasos contaminats que produeixen l'efecte hivernacle.

Els països en via de desenvolupament no estan molt d'acord, perquè diuen que no tenen tecnologia suficient per desenvolupar l'ús de les energies renovables.

Per tot això, jo crec que no faran tot allò que caldria, perquè les energies renovables són encara massa cares per als països pobres, que els resulta més barat extraure el carbó i altres combustibles fòssils per poder competir en els altres països.

També hi ha molts interessos creats en l'ús de combustibles fòssils, especialment en el petroli, que és el més contaminant, d'ell s'extrau molts derivats, a més a més de les gasolines, els plàstics que són quasi indestructibles i contaminants, en l'oceà Pacífic s'ha trobat una illa feta pel fem de plàstic, que és més gran que Espanya, s'ha creat pels corrents marins que han portat tots els plàstics a eixe punt i s'han amuntonat, s'està investigant com desfer-se de l'illa.

Es un repte que té el planeta contra tota esta contaminació creada per l'home, també cal dir, que no sols depén dels governants en trobar solucions sinó també de cadascú de nosaltres, per exemple reciclant el fem, col·locant cada cosa en un lloc, el plàstic amb el plàstic, el vidre amb el vidre, etc. Evitar també tot allò possible l'ús del cotxe, caminar més, utilitzar la bicicleta, el transport públic, etc.

Tots u per u podem fer molt encontra del canvi climàtic i l'escalfament global, per tindre un futur

Millor, per les generacions venidores, pels nostres fills, els fills dels nostres fills, puguem viure i gaudir del planeta, lliure de contaminació i amb una natura en bon estat, no deixar-los una terra feta malbé i contaminada a on no es puga viure i que estiga inundada que els rajos del sol no permeta la vida perquè no hi ha capa d'ozó.

Paloma mensajera. José Nadal Sánchez

Paloma que desde el cielo quiso servir
a su nido para un instante
tu vuelo y a tu barrio preferido
dale alegría y consuelo.

¿Por qué lloras madre mía,
si no hay en la Macarena quien no te ofrezca su vida?.

Rosa, clavel de los llantos, Virgen de la Macarena,
Cuando se acabó tu manto
Las bordadoras tenían rosas en lugar de manos
de devoción que ponían.

Poema las flores. Leonor Pérez Biosca

*“Dedicado a la Asociación de la Escuela de Adultos
con todo el cariño que merece”.*

¡Qué bonitas son las flores
cuando no tienen espinas,
son igual que los corazones
ellas hablan de pasiones y yo les doy mi querer.

Llegó al vergel una rosa
hecha de carne morena,
que yo corté sin pena
luego se fue silenciosa.

Aquel feliz jardinero
quiso con ansias llamarla,
pero de tanto quererla
se secaron sus palabras.

¡Qué bonitas son las flores!

Hoy como siempre, hay que ir con mucho cuidado de no olvidar nuestras raíces y costumbres. Tenemos que poner mucho empeño y esfuerzo en no perder de vista todo aquello que nos dejaron nuestros antepasados, virtudes y saberes.

“Cal anar a espaiet i en bon cervell, que per arribar com un jove, cal caminar com un vell”.

En un mundo de grandes proyectos y grandes discursos cada vez más vacíos de contenidos y sobre todo de resultados sociales, se esfuerzan por hacernos creer que todo es más fácil de conseguir, esclavizándonos y haciéndonos vivir en una mentira.

“Tant tens, tant vals”.

“D’ofici canviaràs, però de lladre no t’escaparàs”.

Antaño se vivía bastante más acorde con la realidad de cada día. La consideración a las personas y la palabra dada tenía un valor de la que ahora carece en mucho, o prácticamente no existe.

“La paraula fa a l’home”.

Debemos preguntarnos que valores son los más adecuados para los tiempos que corren, si aquellos que son simplemente comerciales y que una vez conseguidos a penas nos dejan huella o aquellos que al ponerlos en práctica adquieren compromiso y sabiduría, y premian el esfuerzo y la participación ciudadana.

“Per la vida s’ha d’anar amb quatre ulls”.

Creo que la honestidad, la coherencia y la buena educación son valores que tienen que ver mucho con la calidad de las personas que las ponen en práctica. Sólo el respeto a las personas y a la naturaleza nos hará vivir mejor, amando un poco a este complicado mundo.

“No ha de quedar silenciats, el bon ideal, que té la gent, de la justícia i llibertat”.

Mi primer día estuve muy nervioso porque era como volver a la escuela cuando era pequeño y también porque no sabía con quién me tocaba de compañeros. Cuando entré por la puerta me quedé mirando a todos los que se encontraban allí sentados y me puse a observar dónde podía sentarme y dónde no. Me senté con un amigo que conocía del año pasado en la última fila de sillas y mesas, donde también estaban otras dos chicas conocidas de hace ya unos años. Me notaba un poco nostálgico porque recordaba cuando sólo tenía nueve o diez años lo bien que me lo pasaba con mis amiguitos correteando por aquí y por allá. En fin, ese día lo reviví todo: mi infancia y mi transcurso por el instituto.

Relació de noms de les aules i d'altres espais del CPFPA “Francesc Bosch i Morata”

Nom	Definició	Lloc
Remedio Laguía, (1928)	Mestra i directora del cercle d'EPA, Xàtiva, adscrit al CP Gozalbes-Vera de Xàtiva.	Aula 1.6
Matilde Ridocci García, (1843/1922)	Mestra, pedagoga i escriptora va ser directora de l'Escola Superior Normal de València.	Aula 1.7
Josep Aparici Barberà, (1632/1707)	Jurat en Cap de la ciutat de Xàtiva al període Foral. Cavaller.	BIBLIOTECA 1.9
Dolores Organista Belda	Mestra a la Torre d'En Lloris; directora de les classes de persones adultes en l'Escola Nacional J. Sister del Grau de València.	Aula 2.3
Artemina Botella Terol, (1892/1974)	Membre de la comissió gestora de l'Ajuntament de Xàtiva durant la II República.	Aula 2.4
José Chocomeli Galán, (1893/1946)	Personatge autodidacta de gran formació cultural; secretari general del Institut d'Estudis Valencians, entre d'altres accions fundà la prestigiosa revista <i>Saitabi</i> .	Aula 2.5
Patrocinio Camús, (1907/2008)	Dona republicana, de la qual cal destacar la valentia de representar les ànsies de llibertat de moltes dones.	Aula 2.6
Matilde Llòria, (1912/2002)	Matilde González Palau, més coneguda amb el nom literari de Matilde Llòria, poetessa valenciana.	Aula 2.7 A

Nom	Definició	Lloc
María Llopis, (1929/2007)	Professora de llengua i literatura al col·legi <i>Estudio</i> i en l'Escola per a Mestres d'educació infantil en la Institució Lliure d'Ensenyament.	Aula 2.7 B
Orlanda Gándia, (1951/2005)	Estudiant d'aquest centre i impulsora de l'associacionisme de persones adultes.	PREMSA, PARTICIPACIÓ SOCIOCULTURAL, AGR. ECOLÒGICA 3.1
Francisco Bolinches Mahiques, (1907/1997)	Professor, excel·lent pintor i escultor, membre de la Reial Acadèmia de Belles Arts de <i>Sant Carles</i> , adscrit a la delegació de Cultura de l'Ajuntament de Xàtiva.	DIBUIX, MODISTA 3.4
Bernat García Ripoll, (1932/1995).	Home d'ideals humanistes, de personalitat afable, i sempre disposat a ajudar als altres, va ser regidor de l'Ajuntament de Xàtiva (1987-1991), on va ser responsable de l'àrea d'Educació.	INFORMÀTICA 3.5
Pepe Gimeno, “Botifarra”, (1961)	<i>Cantaor</i> valencià, amb molts anys de dedicació a la cançó i a la investigació i recuperació de la cultura popular valenciana. Autodidacta.	SALÓ D'ACTES 0.1
Lola Tortosa, (1943)	<i>Cantaora</i> valenciana, dedicada molts anys a la cançó popular i a la seua recuperació; autodidacta.	

En este escrito quiero manifestar mi opinión frente a la sociedad en la que vivimos, más concretamente en los jóvenes. Para mí, la sociedad en la que vivimos es una “mierda” (con perdón de la expresión). Vivimos en una sociedad totalmente capitalista, donde se juzga a las personas por lo que tienen y no por lo que son, una sociedad dominada por las marcas comerciales, donde para divertirse hacen falta las drogas.

Donde no importa burlarse del más débil con tal de entretener a los amigos, donde no se conocen palabras como respeto, tolerancia y fraternidad, donde la violencia está a la orden del día. A la gente le da igual lo que pase lejos de él, sólo se preocupan por las cosas suyas, si todos contribuimos, el mundo hubiera estado arreglado hace mucho, pero solo nos preocupamos de nosotros y de nuestro beneficio personal, y de esa manera el mundo solo puede ir a peor y no a mejor, así que no me molestaré en cambiar al mundo,

Me preocuparé de mí y de la educación que le daré a mi hijo, porque la buena educación es lo que puede hacer que todo vaya mejor.

Ciudadania i educació popular. Rubén González Ortega i José Manuel Borrás Tortosa

Ciudadania i educació popular fue el título de la conferencia que se realizó en el CPFPA Francesc Bosch i Morata, dentro de las actividades que se están organizando en la conmemoración de los **30 anys d'educació popular a Xàtiva**. En esta actividad participaron una serie de conferenciantes con un importante renombre a nivel internacional.

La lucha de la ciudadanía es una lucha de valores.

El primero en exponer sus ideas fue Peter Mayo, de la Universidad de Malta, que planteó una serie de cuestiones al público, las cuales fueron: ¿Cuál es el papel de la gente en el mundo? y ¿es una educación que nos prepara para un mundo tal y como es? En su intervención incidió en que

nos preparan con una educación democrática, intentando ponerla en práctica, descubriendo, participando y permitiendo expresar a los alumnos sus propios puntos de vista.

Como conclusión dijo: los bombardeos de los medios de comunicación, quieren hacer ver que la única libertad es la libertad de consumir “no seáis ciudadanos sino consumidores”, éste es el discurso dominante.

La educación limita nuestra ciudadanía porque es una educación pasiva

La segunda en exponer sus ideas fue Rosa María Torres del Instituto Frónesis, ella explicó como la sociedad está orientada hacia el consumo centrado hacia la felicidad con el consumo de productos, los que más tienen son más felices y los que menos tienen son menos felices, en cuanto todos teníamos que estar en armonía y felicidad primero con uno mismo y después con el bien colectivo.

La ciudadanía no es sólo buena educación

Otra de las conferenciantes fue Antonia de Vita de la Universidad de Verona, que expuso una serie de ideas: ¿qué tengo en común con los otros?, ¿qué tengo que hacer yo?, y aportó la idea de que la ciudadanía consiste en relacionarse y ayudar a los otros. La ayuda a los demás implica ser ciudadano y esto es una forma simple de serlo.

La educación popular y la ciudadanía no están separadas

El último en tomar la palabra fue Emilio Lucio-Villegas de la Universidad de Sevilla, y su intervención se centró en diferenciar que era la educación popular de la ciudadanía, y también aportó una serie de ideas como que cualquier trabajo era un trabajo digno, sea el que sea, tomar una mejor concienciación de la manera de vivir, en definitiva aprender a vivir con los demás con armonía, dialogar, participar, ayudar, etc...

Para acabar su intervención aportó una serie de conceptos claves que son la familia, el trabajo, la vida cotidiana y la convivencia.

Todo empezó a raíz de una gran discusión entre el adolescente Arturo y su profesor José de historia. Los motivos discutidos entre ambos eran cuestionados por una simple y llana nota —el valor de ella la emito, por carecer de interés cabalístico, ya que no deja de ser un signo, una señal, una etiqueta de destino—, la cual produjo una disyuntiva que generó dos bandos de ataque; los amigos y colegas de Arturo y el profesor de historia con su equipo directivo por el otro. El punto de partida radicaba en la situación temporal del adolescente: nota final de segundo de bachillerato de la asignatura de historia, la cual le iba a cambiar la media exigida para hacer realidad el sueño de dedicarse el día de mañana a... La totalidad de las asignaturas relacionadas con su futuro destino estudiantil eran excelentes.

Ante la supuesta injusticia, Arturo reaccionó de una forma clara y sencilla: escribiendo un cuento en la revista del instituto cuyos personajes con seudónimos representaban parte de su entorno estudiantil.

... Érase una vez un joven cuya mayor preocupación consistía en poder escribir todas y cada una de las palabras que su pensamiento le iba indicando. Por mucho que lo intentaba, siempre se le quedaban escondidas en alguna parte de su cerebro palabras, frases que debería haber incluido en sus escritos. Convencido de tal imposibilidad, intentó escribir este cuento con la ilusión de mantener entre él y el lector un diálogo, una conversación de tal forma que los dos fuesen cómplices del propio entramado de textos, frases, palabras que iban transcurriendo en la narración.

Amigo, ¿te gustaría que empezara el cuento con “érase una vez...” o “Doña Manúscrita era una...”? ¡Ah! que te da lo mismo, pues bien, mejor nos olvidamos de los érase una vez y te empiezo a contar que...

... Doña Manúscrita era una mujer alta, corpulenta y de rasgos faciales tremendamente desagradables. Con casi sesenta y cinco años, aún conservaba el genuino arte de saber mandar para seguir con orgullo la satisfacción de haber sido obedecida.

Todos los días del curso y sin excepción, formaba a su recluso grupo de escolares ante el pupitre; de pie y en posición vertical para ser observados uno a uno desde la punta de los zapatos hasta el más erizado puntigu-

do de los cabellos. A la voz firme y clara de: ¡Ya pueden sentarse!... estaban todos los niños sentados.

Algún día tenía que ser diferente, por lo menos, y así tuvo que suceder para que más tarde fuese narrado.

El sudor, el temblor, el calor rojizo de un soponcio o quizás una subida instantánea de tensión fue la señal para que doña Manúscrita cayese desplomada sobre los libros de su mesa escritorial en plena clase de historia. Los niños atónitos ante semejante espectro se quedaron boquiabiertos sin saber qué hacer ni qué decir ante la repentina y nueva situación. Por una parte sentían el miedo a que despertase y tenerse que sentir culpables de haber sido los causantes de aquel repentino soponcio.

Alguien tenía que romper el hielo de aquella clase, producido por la gran subida termostática de calor de la Doña. Y así fue cuando Desiderio —el único joven que provenía de una pequeña aldea agrícola—, se levantó, se situó ante la pizarra y de frente a todos sus compañeros, dijo...

Debido a su extensión, me siento obligado a escribirlo en dos partes, confiando que la revista L'Ullal siga paulatina y responsablemente su curso.

Mi Ciudad: Ternopil (Ucrania). Vasyl Levytskyi (Imm1b)

Ternopil es una ciudad acogedora y limpia situada en el oeste de Ucrania junto al río Siret. Su población es de 270.000 habitantes.

Los primeros documentos escritos sobre mi ciudad aparecen en 1540. El territorio se pobló de forma rápida ya que poseía numerosos recursos naturales (suelo fértil, agua, bosques, caza, etc). Se construyó un castillo para proteger la frontera suroriental de la invasión tártara.

En el siglo XVI, Ternopil tenía una construcción muy compacta y segura. En el castillo había dos torres y una puerta llamada Kam'yanec'ka. También se construyó una Sinagoga, la Iglesia de la Natividad y la Iglesia Vozdvizhensky. El castillo estaba situado en un enclave estratégico y rodeado por tres lados del río Siret. Más tarde se hizo un lago artificial aprovechando el caudal de un riachuelo y de pantanos naturales.

La construcción del castillo duró 8 años y terminó en 1548. Debido al gasto que supuso, la gente estuvo durante algún tiempo exenta de impuestos. A lo largo de su historia fue a menudo objeto de varios ataques de los tártaros y de los turcos y sufrió graves daños en 1575, 1589 y 1672. En 1675 Ibrahim Pasha Vtbodyvysya Shishman tomó la ciudad bajo asedio.

El hermoso lago de Ternopil ocupa casi un tercio de la ciudad. Actualmente pocas personas saben que es artificial y que se vio reducido con la conquista.

Ternopil es una ciudad actualmente muy bonita. Las temperaturas en invierno suelen ser bastante frías pero en primavera los campos se llenan de plantas y flores de diversos colores y es muy alegre. Hay un buen número de iglesias y construcciones arquitectónicas que ver. Vale la pena visitarla.

Aules a vessar. Xavier Garcia Perales. Estudiant del Cicle Mitjà de Valencià

És un plaer per a mi poder escriure unes línies a la revista de l'Escola d'Adults de Xàtiva. La raó que m'ha impulsat a fer-ho, a banda d'una invitació formal, és la meua inquietud de veure'm envoltat de tanta i tanta gent.

M'agradaria començar parlant de l'afluència de persones que acudeix dia rere dia a les aules. Personalment és la primera vegada que estudeie en un centre com este i he notat un ambient d'estudi esplèndid: siga o no per la crisi que travessem estos últims temps, la gent pareix que s'haja bolcat íntegrament a estudiar. I ho fa de la manera més amable que sap i que pot.

Jo em pregunte: estes persones... ho fan per ampliar els seus coneixements o tan sols per poder integrar-se en el món laboral, on una titulació és necessària? Parlem d'un tema molt seriós.

Sota el meu punt de vista, crec que la societat està posant traves a les persones que no han arribat a aconseguir uns estudis mínims i els discrimina a l'hora de donar-los treball. Efectivament, en l'actualitat es dona molta importància a la titulació de cadascú. Hi ha persones, però, que estan capacitades per fer qualsevol treball que se'ls presente, sense necessitat d'un paper que acredite que s'han superat certs estudis. Ara bé, no pretenc menysprear tots aquells que han fet un gran esforç per obtenir una titulació, sinó destacar les capacitats personals.

Per este motiu crec que les classes d'adults estan de gom a gom: totes estes persones es troben amb la necessitat d'estudiar per poder obtenir allò que la societat els demana: una titulació adequada. Així és, una imposició social sense precedents, fruit de la urgència d'ocupar llocs restringits. Encara sort que, **càrrega a gust no pesa** i, a l'aula, ens portem tant bé entre companys que ens sentim a gust, simpàtics i realitzats.

En definitiva, tinc la sort i el plaer de trobar-me dins d'un nou fenomen del s. XXI, que espere que continue així, perquè com ja deien els nostres avantpassats: "SABER NO OCUPA LLOC".

El coneixement des de la pràctica i una proposta de mètode de sistematització d'experiències.

Maria Mercedes Barnechea García. María de la Luz Morgan Tirado

Introducció

Les primeres referències al tema de la sistematització d'experiències a Amèrica Llatina sorgeixen a partir de finals de la dècada dels seixanta, en el marc de corrents renovadores “que busquen redefinir, des de la particularitat de l'experiència llatinoamericana, els marcs d'interpretació i els models d'intervenció de la pràctica social” (Jara, 2006:14)¹. Si bé inicialment apareix en les reflexions desenvolupades entre els/les treballadors/es socials, la inquietud per la sistematització prompte transcendeix cap a l'educació popular i posteriorment, cap a la promoció del desenvolupament. Com es pot apreciar, en tots els casos es tracta de disciplines en què predominen professionals de les ciències socials, que s'enfoquen en l'acció i que manifesten un interès específic per fer explícits i comunicar els sabers que es produeixen en ella.

Al llarg d'aquestes dècades s'han produït importants avanços, tant en el camp teòric i metodològic com en la pràctica de la sistematització. A principis dels 90, Diego Palma (92:8) va realitzar una anàlisi històrica d'aquests diversos exercicis, conclouent que efectivament existeix en les ciències socials a Amèrica Llatina una pràctica específica el nom de la qual és sistematització i que es distingeix d'altres esforços referits al coneixement dels fets socials.

En el mateix text Palma també menciona que el terme és usat de manera ambigua per les i els autors/es i que no hi ha acords plens sobre els seus continguts. Des que venim treballant el tema hem trobat moltes publicacions autodenominades sistematització, però que en la nostra opinió s'assemblen més a informes de treball. Això ens crida a la preocupació perquè no deixa en molt bona posició a la sistematització, però al mateix temps ens confirma el gran interès que existeix en ella. D'ací la importància de proposar un mètode que brinda orientacions per a desenvolupar un

procés rigorós de producció de coneixements i que siga assequible als qui desitgen emprendre aquest esforç.

Si bé totes les propostes de sistematització comparteixen la seua oposició a l'enfocament positivista (Palma, 92:13), la diversitat de plantejaments sorgits des que aquest autor va realitzar el seu estudi s'ha ampliat notòriament. Mirades en conjunt totes intenten donar compte a la vegada de la teoria i de la pràctica –del saber i de l'actuar– però les formes d'abordar aquesta complexitat varien des de l'hermenèutica (Cendales, Ghiso, Martinic, Torres, entre altres) fins a la metodologia històrica-dialèctica (Jara i altres), passant per diverses modalitats d'aproximació a la comprensió i interpretació de les experiències.

Una distinció important es refereix a la persona que sistematitza. Les corrents hermenèutiques tendeixen a donar major pes a un/a agent extern/a, que dona suport als/a les actors/es de l'experiència en el procés de descobrir el sentit del seu actuar o, en alguns casos, realitza dita interpretació directament, retornant-la després als i a les participants. Altres modalitats, entre les quals ens incluïm, fiquen l'enfàsis en què les mateixes persones que desenvoluparen la pràctica realitzen la reflexió i produeixen coneixements.

A partir d'una revisió dels treballs dels i de les autors/es abans mencionats/des, en aquest document ens proposem fer una aportació a la reflexió de les ciències socials sobre aquest tema, que cada vegada té major interès a causa de la necessitat d'enriquir els debats teòrics amb coneixements més pròxims a les especificitats de la nostra realitat. En el primer capítol ens referirem a l'objecte de coneixement de la sistematització i al tipus de coneixement que d'ella sorgeix. És particularment important en aquesta proposta al·ludir als qui realitzen la sistematització i per això s'inclou ací un paràgraf sobre el tema.

El segon capítol aborda el concepte de sistematització, les seues confluències, diferències i possibilitats de diàleg amb un altre tipus de coneixements, així com el sentit i utilitat del procés de sistematització d'experiències. En el tercer es presenta una proposta de mètode per a dur-la a terme i en l'últim algunes reflexions sobre els desafiaments futurs que s'hauria d'abordar.

Agraïm a la Universitat Catòlica per l'oportunitat de realitzar aquest curs d'actualització que ens permetrà obtindre el grau de Màster en Sociologia, i

¹ En el text citat, Óscar Jara identifica sis corrents que alimenten a la sistematització d'experiències: el Treball Social reconceptualitzat, l'educació d'adults, l'educació popular, la teologia de l'alliberament, la teoria de la dependència i la investigació-acció-participativa (Jara, 2006:14)

en especial a Martha Rodríguez, promotora d'aquesta important iniciativa per a la comunitat acadèmica, i a Luis Soberón per la seua assessoria per a desenvolupar aquest treball. Expressem el nostre particular reconeixement a les altres integrants del Taller Permanent de Sistematització², amb els quals hem vingut reflexionant contínuament sobre aquests temes i que han aportat comentaris i suggeriments de gran valor. Finalment, hem de donar un agraïment a les i els sistematitzadors/es als quals hem assessorat, amb l'esforç i l'entusiasme dels quals hem descobert bona part dels plantejaments que ací es presenten.

CAPÍTOL 1. REFERENTS TEÒRICS

1.1. L'objecte de coneixement de la sistematització d'experiències

Resulta obvi indicar que l'objecte de coneixements³ de la sistematització *d'experiències* és, precisament l'experiència. És indispensable, no obstant, començar precisant què la defineix i delimita conceptualment per a efectes de la sistematització.

En una primera aproximació, estem al·ludint a una dimensió que està en el món de l'*acció*, de l'obrar humà. Però la sistematització no es refereix a qualsevol acció, sinó a la que té lloc en el marc de *projectes i programes de desenvolupament*, és a dir, d'intervencions intencionades, amb objectius de transformació de la realitat. Seguint a De Souza (97:16), definim als projectes com “pràctiques d'intervenció organitzades institucionalment amb la finalitat de resoldre determinats problemes i/o potenciar capacitats existents en una població donada, per a garantir la seua subsistència, la seua integració social (adaptació més transformació), el seu desenvolupament cultural”.

Els projectes es poden concebre com a apostes o hipòtesi d'acció⁴, expressen allò que s'espera aconseguir, posant en joc determinades estratègies i recursos; formulen objectius i defineixen plans.

² Actualment el Taller Permanent de Sistematització (TPS) està integrat per Jennifer Bonilla i Estela González, a més de les autores d'aquest article. Oscar Jara, membre honorari del TPS, també va aportar valuosos comentaris al document.

³ En aquest document entenem per coneixements als mapes o representacions mentals que les persones construeixen per a representar el món que els rodeja. Establim una distinció entre els sabers que adquireixen les persones a l'actuar –siga en la vida quotidiana o en el marc de projectes– i els aprenentatges, que són producte d'un esforç intencionat i una reflexió crítica sobre el seu quefer.

⁴ Sergio Martinic (87) va proposar el concepte d'hipòtesi d'acció com una forma d'organitzar els supòsits en què es basen els projectes: la seua particular interpretació de la realitat i dels seus problemes, així com de la manera enfrontar-los.

Amb relació al tema que estem abordant, és necessari ressaltar que tot projecte se sustenta en coneixements, particularment en els següents:

- una lectura de la realitat –diagnòstic– que dona lloc a la identificació dels problemes en què es decideix intervindre;
- una formulació d'objectius, que expressen la idea dels canvis que es volen aconseguir en les situacions problemàtiques identificades i, en última instància, donen compte de determinada concepció de la societat que es busca aportar a construir;
- una definició dels processos o estratègies que permetran aconseguir aquests objectius, a partir de determinats enfocaments metodològics.

Aquest primer nivell de coneixements és el punt de partida de tot projecte. Allò que succeeix quan se l'executa, no obstant, mai coincideix amb allò previst originàriament. Ocorren situacions que obliguen a fer ajustos i moltes vegades s'originen conseqüències –positives i negatives– que no es van imaginar en el moment de dissenyar-los. Denominem *experiència*, justament, a allò que succeeix realment en l'execució del projecte. D'acord en Jara (06:7-8), les experiències són processos vitals en permanent moviment, que combinen

dimensions objectives i subjectives: les condicions del context, les accions de les persones que en elles intervenen, les percepcions, sensacions, emocions i interpretacions de cada actor/a, les relacions personals i socials entre ells i elles.

Els canvis que es van donant durant l'execució del projecte no són casuals; expressen descobriments que van sorgint en la pràctica: *coneixements nous* sobre el context o un aprofundiment d'allò que ja se sabia sobre els problemes i les persones involucrades. L'experiència està plena de coneixement, però les demandes de l'acció moltes vegades impedeixen als actors percebre clarament la manera en què els canvis en la pràctica són conseqüència dels sabers que van adquirint. En respondre a problemes que exigeixen enfrontament ràpid i immediat, aquests processos no sempre són conscients i per tant, no donen lloc a un coneixement ordenat, fonamentat i transmissible.

La sistematització d'experiències, justament, pretén explicitar, organitzar i per tant, fer comunicables, els sabers adquirits en l'experiència, convertint-los per consegüent, en coneixements producte d'una reflexió crítica sobre la pràctica.

1.2. El coneixement pràctic

Com ja es va indicar, tot projecte se sustenta en coneixements expressats en conceptes, categories, afirmacions, amb un suport més o menys explícitament teòric. "Totes les accions, ja que suposen intencions, es troben situades dins de marcs o paradigmes conceptuals que depenen de la vida social... Això implica que 'la teoria' no és cap cosa que s'aplique 'mecànicament' a la pràctica, sinó que està ja present en aquesta de manera que sense ella, la pràctica no seria tal, sinó simple conducta fortuïta" (Usher i Bryant, 92: 85-86).

Els autors citats anomenen a aquest suport implícit de la pràctica, *teoria no formal*, que entra i emergeix del món de l'experiència dels i de les professionals, brindant orientació per a l'acció.

La teoria que dona suport al projecte, no obstant, mai és prou; com ja es va indicar, la pràctica va generant nous sabers, que enriqueixen i complementen els existents. Però els coneixements que es produeixen en la pràctica són diferents a aquells que s'aconsegueixen mitjançant d'altres esforços, particularment, mitjançant la investigació.

En primer lloc, en la recerca de camins per a aconseguir allò que s'han proposat, les persones que desenvolupen el treball professional recorren al

bagatge teòric disponible, però ficant-lo al servei de l'acció. L'interés no està en trobar explicacions als fenòmens, sinó en aconseguir determinats canvis, per la qual cosa la validesa dels coneixements es comprova en l'èxit de l'acció: la teoria està al servei de la pràctica (Usher i Bryant, 92).

En segon lloc, els problemes de l'acció es resolten a partir de la reflexió que realitzen els i les professionals. En aquest procés constant no només posen en joc els seus coneixements teòrics, sinó la seua experiència prèvia i una sèrie d'altres habilitats, particularment la seua capacitat de percebre els canvis en la realitat i en els/les actors/es, així com els punts de vista de les diverses persones involucrades. Schön (83) es refereix a aquests processos com l'*art* dels i de les professionals, que els/les empodera per a fer front i solucionar situacions canviants i desconegudes. El procés de reflexió sobre aquesta acció quotidiana genera permanentment nous coneixements, que després seran usats en noves pràctiques.

Ja es va dir que darrere de tot canvi en la pràctica s'oculten nous sabers que no sempre són conscients per als que estan desenvolupant la intervenció. Els autors revisats els anomenen "*coneixement pràctic*" i la seua importància consisteix en l'aportació que brinden per a entendre i explicar les situacions que sorgeixen en la pràctica, és a dir, són *coneixements situacionals*. Els i les professionals busquen coneixements quan l'acció ho requereix, recorrent a fragments de la teoria que els serviran per a comprendre i actuar millor davant d'una situació nova.

Són aquestes característiques del coneixement pràctic les que entreguen orientació davant els qüestionaments vinculats al rigor en els processos de sistematització. El repte està en aconseguir que aquests processos permeten comprendre –i explicar– les situacions enfrontades en la pràctica i produir coneixements que guien adequadament l'acció futura, recorrent a la reflexió, la interpretació crítica i les aportacions teòriques com "instruments" que contribuïsquen a aquesta comprensió i explicació. Tanmateix, aquests coneixements relacionats amb l'acció demandaran un major aprofundiment en la fonamentació teòrica del nostre quefer.

1.3. Característiques de les persones que desenvolupen la intervenció

En aquesta proposta es privilegia que sistematitzen els i les professionals que desenvolupen projectes d'intervenció i és sobre aquest tipus de persones que hem enfocat la nostra reflexió.

Ens estem referint als qui Schön (83) anomena *professionals de l'acció*, que quotidianament es troben davant de situacions incertes i confuses que han de ser capaços d'enfrontar per a portar endavant els seus objectius transformadors. Per això desenvolupen constantment processos de *reflexió-en-l'acció*, que els permeten comprendre les situacions, orientar-se en elles i actuar adequadament.

En conseqüència, estem parlant d'una persona que coneix i actua, i que en actuar, enriqueix el seu saber. Però a més a més, la seua acció modifica l'entorn i el/la modifica a ell/ella mateix/a, la qual cosa li exigeix actualitzar permanentment els seus coneixements.

No totes les persones, no obstant, desenvolupen en profunditat aquests processos. Es requereix una actitud de recerca de fer millor les coses, d'innovació en les estratègies i mètodes d'intervenció, d'atrevir-se a explorar nous camins, d'arriscar-se a equivocar-se. El contrari es tradueix en la repetició mecànica i rutinària de determinats procediments, i no dona lloc a nous coneixements.

Amb major raó, la sistematització “requereix subjectes autònoms capaços de plantejar-se problemes, d'aplicar els seus sabers sense aferrar-se als coneixements tradicionals, institucionals o prèviament regulats... un subjecte emancipat... un subjecte capaç de construir un saber crític, preparat per a distanciar-se de conceptes i plantejaments certs i suposadament acabats” (Ghiso 06:42).

CAPÍTOL 2. CONCEPTE DE SISTEMATITZACIÓ D'EXPERIÈNCIES

Com s'ha vist en el capítol anterior, la sistematització d'experiències està vinculada estretament al concepte d'*experiència*, entesa com allò succeït en l'execució d'un projecte. Aquest expressa una proposta, però al portar-la a la pràctica succeeixen necessàriament imprevistos, nous fets que són resultat de les interaccions entre tots/es els/les actors/es involucrats/des i que donen lloc a processos que són nous i inèdits, als quals anomenem *experiència*.

A diferència dels processos de *sistematització d'informació* que intenten organitzar-la, jerarquitzar-la, etc., la *sistematització d'experiències* pretén ordenar, processar i fer comunicables els coneixements adquirits en aquestes. La concebim aleshores com la reconstrucció i reflexió analítica sobre

una experiència, mitjançant la qual s'interpreta allò que ha succeït per a comprendre-ho. Això permet obtenir coneixements consistents i sustentats, comunicar-los, confrontar-la amb altres i amb el coneixement teòric existent, i així contribuir a una acumulació de coneixements generats des de i per a la pràctica.

La sistematització, tal com l'entenem, es basa amb dues bases epistemològiques que qüestionen i alteren els fonaments centrals de la concepció clàssica del coneixement.

D'una banda, s'assumeix que els que produeixen coneixements sobre una pràctica són, al mateix temps, actors/es d'aquesta. Per tant, es parteix de la *unitat entre subjecte i objecte del coneixement*: el/la sistematitzador/a pretén produir coneixements sobre la seua pròpia pràctica, sobre si mateix/a i la seua acció en el món (que transforma el seu entorn i transforma a ell/a); forma part, aleshores, d'allò que vol conèixer i desenvolupa ací una acció intencionada que busca la transformació.

Igual que en la vida quotidiana, al moment d'analitzar la pràctica social es dona una estreta relació entre la persona que coneix (i actua) i la pràctica en la qual participa i sobre la qual vol conèixer. Les idees sobre dualitat de l'estructura que planteja Giddens (95:61)⁵ són particularment útils en el cas de la sistematització: “la constitució d'agents i la d'estructures no són dos conjunts de fenòmens que es donen independentment, no formen un dualisme, sinó que representen una dualitat”. Hi ha regularitats pròpies de l'estructura, però també elements aportats per els/les propis/es agents. Això vol dir que qui sistematitza s'ha de percebre com ser actuant, entenent els motius de l'acció i al mateix temps, entenent-se a si mateix i a altres dins d'ella. En aquest joc es construeixen i legitimen de manera col·lectiva significats que són usats per els/les agents i reproduïts en el curs de la interacció social a través del llenguatge. La complexitat de la relació del “ser actuant”, que busca entendre els motius de l'acció, a si mateix/a i altres en ella, col·loca la recerca del coneixement en un camp en què intervenen elements subjectius, la qual cosa qüestiona l'objectivitat del coneixement produït.

⁵ Giddens es distancia de la noció habitual d'estructura, que l'entén com un “diseny” de relacions o fenòmens socials, equivalent a l'esquelet o morfologia d'un organisme (pàgina 53). Més aviat la concep com “les propietats articuladores que consenteixen el ‘lligam’ d'un espai-temps en sistemes socials: les propietats per les quals es torna possible que pràctiques socials discerniblement semblants existisquen al llarg de segments variables de temps i d'espai i que prestin a aquests una forma ‘sistèmica’” (pàgina 54).

En segon lloc, la sistematització es basa en la *unitat entre qui sap i qui actua*, la qual cosa li confereix un caràcter molt particular als coneixements que es produeixen. Mitjançant la sistematització no es pretén únicament saber més sobre alguna cosa, entendre-ho millor; es busca, de manera fonamental, ser i fer millor, i el saber està al servei d'això.

Aquestes bases epistemològiques trenquen les distàncies i contradiccions entre allò racional-objectiu i allò subjectiu-afectiu. Si en la sistematització existeix unitat entre qui sap i qui actua, i entre l'objecte i el subjecte del coneixement, els processos de reflexió i els productes d'aquesta inclouen ambdues dimensions.

2.1. El trànsit del “saber pràctic” al coneixement pràctic

Les bases epistemològiques mencionades posen a la sistematització en un camp prou exigent i, al mateix temps, poc explorat. Si bé s'entén que tota pràctica, pel simple fet de realitzar-la, produeix un saber, generalment aquest és més bé difús, imprecís, està poc formalitzat (verbalitzat) i, en conseqüència, la seua confrontació i validació resulten difícils (Vasco, 96). D'allò que es tracta, mitjançant la sistematització, és de caminar d'eixos

sabers difusos cap a coneixements pròpiament tals els que, segons Vasco, es caracteritzen precisament pel seu major grau de delimitació, precisió, contrastació i verificació. Això requereix que estiguen formalitzats en un discurs comunicable (Padrón, 94).

En aquesta perspectiva, si bé el rigor continua sent de gran importància per a donar-li el caràcter de tals als coneixements produïts en i des de la pràctica, el seu sentit canvia. La seua validesa és eminentment situacional: és el seu èxit per a orientar una nova pràctica allò que valida els coneixements i no sols la seua consistència interna ni en relació amb determinada teoria. Això genera un cercle virtuós entre pràctica – reflexió – pràctica, perquè per a orientar adequadament noves accions es requereix que el coneixement de la pràctica inicial siga necessari, que interprete els canvis que es van operar en ella, que siga capaç de descobrir les lògiques que van donar sentit a aquesta experiència.

Quant a allò metodològic, el rigor prové, d'una banda, de fer explícits els suports (teòrics o no) de la pràctica que s'està reflexionant i, per un altre, de la capacitat del/la sistematitzador/a per a mirar-la críticament, comprendre el que va succeir i fonamentar els coneixements produïts en fer-ho.

Un altre aspecte plantejat per la sistematització concebuda d'aquesta manera es refereix a la relació entre diversos tipus de sabers. Les experiències que se sistematitzen sempre són processos complexos, que articulen a actors diversos, amb interessos, lògiques i racionalitats distintes. Els sabers que estan en joc i que es produeixen en l'experiència, naturalment, també són distints, i s'expressen en relats o discursos que no sempre poden dialogar entre si (podríem fins i tot parlar de diversos “idiomes”). El/la professional, per més pràctic/a què siga, tendeix a expressar-se d'acord a les regles del pensament logic-formal; els/les actors/es populars, per la seua banda, tendeixen en canvi a expressar-se en un discurs simbòlic-narratiu.

Els que vénen treballant el tema del diàleg de sabers, així com els corrents de pensament i investigació hermenèutica, estan explorant formes d'abordar aquests reptes. En aquest document hem optat per assumir la mirada d'un/a dels/les actors/es de l'experiència: el/la professional. A aquesta persona se li encarrega que recupere, interprete i tradueixca al seu propi idioma els punts de vista i percepcions dels/les altres. Al mateix temps, li proposem que, una vegada completat el procés de sistematització,

faça l'esforç de tornar a traduir els coneixements obtinguts al llenguatge dels/les altres actors/es de l'experiència, perquè puguin aprofitar-los per al seu propi benefici.

Un tema vinculat estretament a l'anterior és el ja mencionat, referit a l'articulació indissoluble entre racionalitat-objectivitat i subjectivitat-afectivitat, tant en les experiències com en la seua sistematització. Les pràctiques que es pretén sistematitzar mai són propostes exclusivament racionals, ni es funden únicament en suports teòrics. Les dimensions ideològiques i afectives formen part integral de les propostes d'acció, i degueren també estar incorporades en la seua sistematització, ja que en cas contrari la comprensió dels processos generats faria abstracció d'una part substancial d'ells mateixos.

2.2. Confluències, diferències i possibilitats de diàleg amb un altre tipus de coneixements

Per a precisar millor la conceptualització de sistematització és important definir més clarament el seu perfil com a quefer en les ciències socials, delimitant camps i diferenciant-la d'altres activitats de producció de coneixements.

La sistematització es distingeix de la investigació, fonamentalment, pel seu objecte; en la investigació s'intenta conèixer una dimensió o aspecte de la realitat sobre la qual es formulen preguntes; en la sistematització, es fa preguntes a una pràctica en la qual s'ha participat com un actor més, amb una clara intencionalitat de transformació. Com a producte de la sistematització es pot elevar preguntes d'investigació que orienten als especialistes en la producció de nous coneixements que estiguen molt més directament al servei de la pràctica i dels interessos de la transformació social. Al seu torn, aquestos poden constituir una referència més productiva per a noves intervencions i sistematitzacions, generant un procés d'acumulació de coneixements més adequat per a la nostra realitat.

D'un altre costat, es distingeix la sistematització de l'avaluació per l'eix que orienta la producció de coneixements: en l'avaluació aquest se centra en el projecte mateix (compliment dels seus objectius, fonamentalment), mentre en la sistematització s'intenta comprendre els processos que es desenvolupen a partir d'un projecte per a extraure aprenentatges que contribuïsquen a millorar la pràctica.

S'ha de fer notar que, donada la varietat de corrents d'investigació i avaluació, hi ha confluències i possibilitats de diàleg entre algunes d'aquestes i la sistematització. No obstant, qualsevol siga la disciplina per la qual optem, és recomanable comptar amb dissenys metodològics adequats als fins i objectes d'aquestes diferents formes de generar coneixements.

2.3. Sentit, utilitat i limitacions de la sistematització d'experiències

La sistematització d'experiències aposta a una doble contribució: millorar la pràctica dels equips de promoció i enriquir les reflexions i propostes teòric-conceptuals.

Amb relació al primer aspecte, en obtenir l'equip una visió comuna sobre el procés viscut, els seus encerts i errors, els seus límits i possibilitats, la sistematització aporta una major cohesió i coherència grupal, donant-li així un rol en l'autoformació de les persones que desenvolupen la intervenció. D'un altre costat, a partir dels aprenentatges obtinguts, contribueix a superar l'activisme i la repetició mecànica de procediments que alguna vegada van tindre èxit. Aquestes aprenentatges també serveixen de suport per a reorientar el treball o per a desenvolupar noves intervencions en situacions semblants.

Quan els aprenentatges es comparteixen, la sistematització facilita la contrastació entre els diversos treballs i ajuda a no partir de zero o repetir errors, contribuint a millorar la pràctica d'altres.

En quant a l'aportació al camp teòric, la sistematització pot propiciar la discussió, enriquiment i actualització dels conceptes i enfocaments que han sustentat els projectes, aportant a elevar la seua capacitat explicativa dels fenòmens socials. Així, contribueix a enriquir la teoria des de la pràctica, acostant-la a la realitat en permanent transformació.

Mitjançant de l'acumulació i contrastació dels aprenentatges que deriven d'experiències particulars, la sistematització ajuda a construir un coneixement col·lectiu a partir del qual és possible arribar a un primer nivell de teorització, a desenvolupar metodologies de promoció o a proposar directrius de polítiques que s'orienten a un enfrontament cada vegada més integral dels problemes que afecten als sectors populars. Que aquest potencial es faça realitat requereix, no obstant, que els que estan sistematitzant tinguin un interès especial a passar de la comprensió del procés que han viscut a la producció de coneixements de major amplitud.

Vuit de març

Maria Mercè Marçal

Amb totes dues mans
alçades a la lluna,
obrim una finestra
en aquest cel tancat.

Hereves de les dones
que cremaren ahir
farem una foguera
amb l'estrall i la por.
Hi acudiran les bruixes
de totes les edats.

Deixarem les escombres
per pastura del foc,
els pots i les cassoles
els fregalls i els bolquers.
I la cendra que resti
no la canviarem
ni per l'or ni pel ferro
per ceptres ni punyals.

Sorgida de la flama
sols tindrem ja la vida
per arma i per escut
a totes les dues mans.
El fum dibuixarà
l'inici de la història
com una heura de joia
entorn al nostre cos
i plourà i farà sol
i dansarem a l'aire
de les noves cançons
que la terra rebrà.

Vindicarem la nit i la paraula DONA.
Llavors creixerà l'arbre
de l'alliberament.

l'ullal 10

tercera època

revista del cpfpa
francesc bosch i morata
xàtiva
febrer 2010